

**SAVAŞIN GÖLGESİNDE YAZILAN ÖYKÜLER: SEYYİD MEHDÎ ŞUCÂÎ'NİN ÜÇ ÖYKÜSÜNDE SAVAŞIN İZLERİ**

*Esin EREN SOYSAL\**

**Öz**

*1979 İran İslam İnkılâbından sonra meydana gelen ve İran-İrak arasında sekiz yıl süren savaş, yaşamın bütün yönlerini etkisi altına alır. Edebiyat alanında da etkisini gösteren savaşın öykü türünde tesirine şahit olunmaktadır. Öykü yazarlığı İran'da yaygınlık kazanmaya başladığından beri özellikle İslam inkılâbından sonra birçok yazar farklı bakış ve tarzlarıyla savaş edebiyatı ile ilgili eserler vermeye başlamıştır. Hem savaş meydanında yaşanan olayların, kahramanlıkların, ölümlerin hem de sosyal hayatta savaştan ötürü oluşan olumsuz yaşam şartlarının öykülerde sıklıkla ele alındığı gözlenmiştir. Öykülerinde savaşı ve onun olumsuz etkilerini ele alan yazarlardan biri de Seyyid Mehdî Şucâî'dir. Birçok edebî türde eser yazmış olan Şucâî kendisini kısa öykücülük alanında geliştirmiştir. Bu çalışmada Şucâî'nin öykülerinde savaşın izleri betimleyici bir yöntemle ele alınmaya çalışılmıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** *İran-İrak Savaşı, Seyyid Mehdî Şucâî, Öykü, Savaş ve Edebiyat.*

**Stories Written in the Shade of Wars:Traces of the War in the Three Stories of Seyyed Mahdi Shojaee****Abstract**

*The eight-year war between Iran and Iraq, which also took place after the Islamic Revolution, affected all aspects of life. The effect of the war, which is also effective in the field of literature, is mostly seen in the story genre. Since story writing started to spread in Iran, especially after the Islamic revolution, many writers have produced such works with different prospects and styles. It has been observed that both the events on the battlefield, heroism, deaths and the negative living conditions caused by the war in social life are frequently discussed in the stories. One of the writers who dealt with the war and its negative effects in his stories is Seyyed Mahdi Shojaee. Şucâî, who wrote works in many literary genres, developed himself in the field of short story writing. In this study, the traces of the war were tried to be dealt with in a descriptive method in Shojaee 's stories.*

**Key Words:** *The Iran-Iraq War, Seyyed Mahdi Shojaee, Story, War and Literature.*

\* Arş. Gör. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Farsça Mütercim-Tercümanlık A.B.D., esineren1336@hotmail.com

## Giriş

Bu çalışmada 1979 İran İslam devrimi sonrası öne çıkan yazarlardan Seyyid Mehdî Şucâî'nin *Santamaria* adlı öykü kitabında yer alan “Zerîh-i Çeşmhâ-yi To [Senin Gözlerinin Mabedi]”, “Do Kebûter, Do Pencere Yek Pervâz [İki Güvercin, İki Pencere Tek Uçuş]”, “Âbî Emmâ Be Reng-i Gurûb [Mavi Ama Günbatımı Renginde]” adlı üç öyküde savaşın izlerinin tespiti amaçlanmaktadır. Bu tespitler betimleyici bir yöntemle ele alınacaktır.

### 1- Ceng-i Tahmilî / Defâ-i Mukaddes

1979 yılının başında gerçekleşen İslam devriminden sonra İran'da, İslam cumhuriyeti yönetim şekli olarak benimsenir. Devrimin coşkulu ortamıyla antiemperyalist düşünceler ülkede artar, siyasi parti ve gruplar çeşitli faaliyetlerde bulunmaya başlar. Ancak 1980-1988 yıllarında İran-İrak arasında Ceng-i Tahmilî (zoraki savaş) veya Defâ-i Mukaddes (mukaddes müdafaa) olarak anılan savaş gerçekleşir. Irak donanımlı ve mekanize olmuş ordusuyla havadan ve karadan İran'a saldırır. Savaş ortamı bütün ülkeyi sarar, buna paralel olarak ülkede iç karışıklıklarda ortaya çıkar. Terörle dolu bir ortam, kıyım ve saldırı ülkede yayılmaya başlar (Rûzbih, 1388/2009: 95). Sekiz yıl süren savaş maddi ve manevi kayıplarla galibi olmadan sonuçlanır.

Defâ-i Mukaddes savaşının başlaması ve savaşın etkisiyle yaşamın değişmesi edebiyatta yeni konuların yer almasını sağlar. Neredeyse hiçbir yazar savaşa ve onun sonuçlarına kayıtsız kalmaz. Bu yazarlardan bir kısmı eserlerinde kahramanlıklara övgülerde bulunurken diğer bir grup ise savaşın sıradan insanların yaşamı üzerindeki etkilerini yansıtmaya çalışır. 258'den fazla yazar eserlerinde cephedeki günlük yaşamdan, ordunun çalışmalarından, düşman hapisanelerindeki işkencelerden, ölümlerden, yıkımlardan ve savaş bölgesi dışındaki şehir yaşamından bahseder (Mîr Âbidînî, 1377/1998: 889).

Şerîfpûr ve Leşkeri de çalışmalarında Mîr Âbidînî'nin bu görüşünü destekler bir şekilde savaşın sosyal, siyasî, kültürel ve edebî yaşamın çeşitli yönlerine etki bıraktığını savunmaktadırlar. Ayrıca öykü yazarlarının bu çalkantılı olayın hayret verici anlarını sanatsal bir şekilde kaydetmeye çaba sarf ettiklerini düşünmektedirler (Şerîfpûr-Leşkeri, 1389/2010: 170).

Siyasî, sosyal ve devrim konulu eser üretmeye yoğun yöneliş ülkede yaygın hayatın da gelişmesine yol açar. O dönemde siyasî, sosyal ve devrim konulu eserler dışında başka dilde yazılmış idealist ve devrimci şiir ve öyküler de okunmaya başlanır (Rûzbih, 1388/2009: 96-97). İslam inkılâbında ve inkılâp sonrasında gerçekleşen savaş ortamında da eserler veren yazarlardan biri de Seyyid Mehdî Şucâî'dir.

### 2- Seyyid Mehdî Şucâî

Seyyid Mehdî Şucâî 1339/1957 yılında Tahran'da kültürlü ve dindar bir ailede dünyaya gelir. 1356/1977 yılında matematik bölümünden mezun olduktan sonra dramatik sanatlar fakültesinde tahsiline devam eder. Aynı zamanda Tahran üniversitesinin hukuk fakültesinde de eğitim görmeye başlar. Tahsiline devam ederken çeşitli edebî türlerde eserler vermeye yönelir. Yirmi yaşındayken *Cây-i Pây-i Hûn ve Berâ-yi Heme, Berâ-yi Hemîşe* adlı ilk eserini “Kanun-i Pervereş-i Kûdek ve Novcevân” aracılığıyla yayımlar. “Cumhur-i İslam” gazetesinin kültürel ve sanatsal sayfalarının sorumluluğunu üstlenir. Aynı zamanda “Berg” yayıncılığın müdürlüğünü yürütür. Bir müddet “Nistan” dergisinin sorumlusu olarak çalışır. Birkaç dönem Fecr Film Festivali'nde, Fecr Tiyatro Festivali'nde,

uluslararası çocuk ve gençlik festivallerinde jüri üyeliği yapar. Tiyatro eğitiminden dolayı birkaç tane tiyatro oyunu yazar ama daha çok öykü türünde eserleri bulunmaktadır (Mihriâverân- Abdolî, 1390/2011: 100).

Daha çok gençlik edebiyatı alanına yönelen yazarın eserlerinde özellikle sosyal, ahlâkî, dinî ve ailevî konular göze çarpar. İslam devriminden sonra yetişmiş bir şair olan Şucaî, devrimin çeşitli alanlarında da yer alır. Devrim sonrası kültürün yerleşmesi için çalışmalarda bulunur:

*“Ben sanatı tamamen sözlerimi beyan etme aracı olarak görüyorum. Sanat için sanat düşüncesinde değilim, bu şekilde düşünmek daha belirleyici oluyor, ortaya çıkan ürün evrensel bir düşünce haline geliyor.”* (Şucaî, 1387/2008a: 176)

Hâlâ hayatta olan Şucaî kısa öykücülük alanında tanınmış yazarlardan biri olarak eserler vermeye devam etmektedir. Ayrıca Prof Dr. Derya Örs tarafından *Gayr-i Kâbil-i Çâp [Basılamaz]* adlı öykü kitabı Türkçeye çevrilmiştir. Dönemin savaş ortamı, yazarı da etkilemiş olmalıdır ki öykülerinde savaşa ve izlerine yer vermiştir.

### **Zerîh-i Çeşmhâ-yi To [Senin Gözlerinin Mabedi]**

“Zerîh-i Çeşmhâ-yi To [Senin Gözlerinin Mabedi]” adlı öykü oğlunu savaşta kaybetmiş bir babayı konu etmektedir. Öykü babanın, evladını kaybedeli beş gün olduğunu belirterek başlamaktadır: *“Bu gece senin toprakta huzur buluşunun beşinci gecesidir”* (Şucaî, 1387/2008b: 313). Oğlunu cephede bırakan baba acı çekmektedir. Oğlunun cenazesini düşmanın elinden kurtarmak ve onu ebedî huzura kavuşturmak istemektedir:

*“Sen orada uyuduğundan beri ben hiç uyumuyorum, sen ebedi huzura erdiğinden beri ben huzur bulamadım... tam beş gündür o tepeden sana bakıyorum ve çölde seni alacağım ve ateşten uzaklaştıracağım bir yol arıyorum. Ama kendin de görüyorsun bir yol yok Kasım'ım”* (s. 313).

Baba düşman hattına gitmek ve evladını kurtarmak düşüncesinden başka bir fikre sahip değildir: *“Bedenini dürbünle gördüğüm andan beri tek düşüncem seni o savaş meydanından nasıl götürebilirim oldu, seni bu kanlı vücutlardan, toplardan, ateşten kurtarmak”* (s. 314). Baba oğlunu kurtarmayı kendine vazife olarak görür. Ona göre eğer bir kişi baba ise her durumda evladına sahip çıkmalı ve korumalıdır. Etrafındakiler yardım talebinde bulunurlar ancak kahraman göre bir kişi eğer baba ise çocuğu ile ilgili durumları başkalarına yüklememesi gerekmektedir.

Evladına o kadar düşkün bir babadır ki evladının şehit haberini almadan önce onu kaybettiğini hisseder:

*“Arkadaşların lafı dolandırmak istediler. Dediler ki: “Sadece tanrı kalıcıdır”. Dedim ki: “Sadece giden Kasım değil”. Şaşkınlık içinde sordular: “Kim söyledi?” Dedim: “Tanrı herkesin gideceğini sadece kendisinin kalacağını söylemişti. Şimdi değil ama bir gün Kasım'ımın da”. Dediler ki: “Haberini kimden aldın”. Dedim: “Oğlumun kokusundan, oğlumun kana bulanmış kokusundan”* (s. 315).

Evladının şehit olduğunu kokusundan anlayacak kadar hassas bir baba portresiyle karşılaşılmaktadır. Evladına bağlı olan baba evladının şehit olduğunu kokusundan anlar ve evladının kokusunun onun için nasıl önem arz ettiğini şöyle dile getirir: *“sen inanmazsın eve geldiğim zaman ve sen olduğun zaman elbiseni, ayakkabını görmemin ve sesini duymamın önemi yoktu, senin kokun sen bilmeden varlığını açıkça söylüyordu”* (s. 315).

Oğlunu çok seven baba, ölüsü de olsa onu düşman elinde bırakmak istemez ve oğlunu gidip almaya karar verir:

*“Şimdi senin bu kokun beni sana çekiyor. Düşman siperlerinden yükselen ışıklar babanın işini zorlaştırıyor... Bu ışıkların aydınlığı çöldeki her hareketi ele veriyor. Düşman uyanık olduğunu gösteriyor, uykuda yol bulmak kişiye kalıyor. Top ve havan mermisinin sesi kesildiği zaman hangi korkunç ses çöle egemen olur, gönül”* (s. 315).

Düşman hattına gitmeye çalışan baba yorgun ve bitkin bir halde yol alır, gözleri terden yanar, ayakları ve dizleri yaşlılıktan ve yorgunluktan dolayı kuvvetten düşer, yaralanır. Buna rağmen oğluna kavuşma isteğiyle kendini bırakmaz. Oğlunu kurtarmaktan başka bir düşüncesi olmadığından dolayı sonradan fark eder ki bir tüfek bile almadan Irak siperlerine gitmektedir:

*“Tüfek ya da başka bir şey almayı neden düşünemedim, Irak siperlerine ulaşısam ne olacaktı? Keşke en azından gittiğimi birine söyleseydim geri dönmem mümkün değil, cenazem çölde ortaya çıkarsa Irak siperi yakınında niçin geldiğimi bilirler”* (s. 317).

Aktaş'a göre *“olay örgüsünü meydana getiren halkaların mahiyeti ve ona eşlik eden kişilerin içinde buldukları şartlar mekânın şekillenmesine etki eden faktörlerdendir”* (Aktaş, 2013: 64). Bu bağlamda öyküde verilen *“Irak siperi”* detayı öykünün geçtiği mekânı da belirtmiş olmakta, olay örgüsü savaş meydanında işlenmektedir. Baba, Irak siperlerinde yavaş yavaş ilerlerken korkmakta eğer nöbetçilerle karşılaşsa onlara su getirdiğini, amacının sadece oğlu Kasım'ı alıp götürmek olduğunu, ondan bir zarar gelmeyeceğini içinden tekrar edip durur. Sonunda oğlu Kasım'ın cenazesine ulaşır. Oğlunu öper, koklar, ona sarılır. Onun ne kadar şerefli bir mertebeye ulaştığını, asıl yerinin kendi yanı değil Tanrı'nın huzuru olduğunu tekrarlar. Bir an önce düşman elinden onu götürüp defnedeceğini belirtir. Ancak bir anda fark eder ki şehit olan sadece kendi evladı değildir. Binlerce Kasım orada yatmaktadır. Oğlunun bedenine sarılır ve onu burada bırakacağını bir tek Kasım'ın kendisi olmadığını belirtir:

*“Eğer tek sen olsaydın, seni götürürdüm; bütün Kasımları çölden toplayabilsem seni yine götürürüm ama kabul et ki sadece seni götürmek, nihayetinde bencilliktir. Tanrının hoşuna gitmez... Ben gidiyorum yalnız ve eli boş”* (Şucâî, 1387/2008b: 319).

Baba evladını almadan yalnız başına onun anılarını da kalbinde taşıyarak gider ve evladını düşman siperlerinde bırakır.

Öyküde savaşın izleri rahatlıkla görülmektedir. Savaşın sıradan ve halktan olan kişilerin hayatlarını nasıl parçaladığı, ölenlerin şehitlik mertebesine erişmesinden dolayı kalanların acılarının nasıl hafiflediği gözlenmektedir. Bu hikâyede baba ile oğlun ayrılığına şahit olunmuştur. Baba acısını kalbine gömerek hayatına devam etmiş ve oğlu şehit olmuştur.

### **Do Kebûter, Do Pencere, Yek Pervâz [İki Güvercin, İki Pencere, Tek Uçuş]**

Savaşı konu eden bir diğer öykü *“Do Kebûter, Do Pencere, Yek Pervâz [İki Güvercin, İki Pencere, Tek Uçuş]”* adlı öyküdür. Başkahramanları ikiz olan bu öykü ikizlerden birinin şehit olma anı ile başlamaktadır:

*“Başımı ayağımın üzerine koyarsan, elimi saçlarında dolaştırırsan, kapalı gözlerini bana dikersen, sözlerimi belki daha iyi anlarsın. Havan topunun gönül inciten sesi bırakmayacak ki sen sözlerimi duyusun. Düşmanın*

*görünmeyen toplarından delinmiş bu yol, ambulansın bu kaçınılmaz ve kesintisiz hareketi(sarsıntısı), kimi zaman helikopterlerin ve uçakların gürültüsü, insafsız topların düşüşü bırakmıyor ki beni duyasin” (Şucâi, 1387/2008b: 233).*

Şehit olan kardeşinin başında bekleyen ikizlerden biri kardeşiyle konuşmak istemekte, onun bu dünyadan gittiğini kabul etmemektedir. Çünkü o yaşa kadar her şeyi berber yapmışlar ve hiç ayrı hareket etmemişlerdir:

*“Böyle bir karar verdiğini neden söylemedin? Biz yabancı değildik. Bizim ikimizin bağı kimsede yok. Biz daima birlikteydik. Neden bu defa yalnız kaldık? Neden? ...Gel ellerimizi birleştirelim ve söz verelim hiçbir şey bizi ayırmasın. Şimdiye kadar her ikimizin kararlı bir şekilde tuttuğu o söze ne oldu?” (s. 233).*

İkizler birbirlerini bırakmayacaklarına dair daha küçüklikte söz verirler. Annelerinin dediğine göre ikizlerden biri önce doğar ve ilk doğanın ağlaması diğeri doğana kadar hiç durmaz. Birlikte acıkır birlikte uyanırlar, kalkmaları, ağlamaları, hepsi birliktedir. Hatta ilkokula kayıt olurken okulun prensibi gereği ikiz çocukların birisi alınmamaktadır. Bu durumda bile birlikte olmak için direnip kendilerini kabul eden okul bulana kadar ailelerini bütün şehirde dolaştırırlar. Hep birlikte olmayı kendilerine bir ilke edinen ikizler büyüyüp askerlik çağına gelirler. O dönemde patlak veren Irak-İran savaşı için ailelerin izniyle bütün erkek çocukları cepheye gitmek için başvuru yaparlar. İkizler de başvuru yapmak isterler. Eve gelmeden önce anne ve babalarını nasıl ikna edeceklerini düşünürler. Eve gelip ebeveynleriyle konuşunca babaları ikisinin gitmesine izin vermez: *“Raid gitsin o dönünce sen gidersin Hamid”* (s. 234) der. Her zaman olduğu gibi ikizler ya ikimiz ya hiçbirimiz derler, babaları o halde *“hiçbiriniz”* der. Bir an sözlerinden dönerler. Bunun üzerine baba, başvuru yapmaları için yazılması gereken izin mektubunu sadece Raid için yazar ve aynı şeyi Hamid’e tekrar eder: *“Raid gelsin sen gidersin sabret”* (s. 234) der. Hamid başını sallar ve hiç konuşmaz.

İkizler mektubu alır ancak babalarına verdikleri sözde durmayarak izin mektubunun fotokopisini çektirip mektupta Raid yazan yeri Hamid olarak değiştirirler. Kaydolmaya gittiklerinde kayıt sorumlusu izin mektubunun aslını sorar. Hamid, aslı ağabeyimde kaldı diyerek sorumluyu ikna eder. Kayıtlarını yaptırırlar.

Akşam baba mescitten gelir ve önce ikizlerin adamakıllı hadlerini bildirir. Çünkü onların yaptığı sahte izin belgesinden haberi olur. Onlar için ortak bir izin mektubu yazar ve *“Bunu götürün fotokopi çekirtirmenize gerek yok”* (s. 234) der. İkizler çok utanır ve yaptıklarından dolayı özür dilerler.

Babaları gülerken: *Biriniz olmadan diğerinizin gitmeyeceğini biliyordum. Hemen teklifimi hemen kabul ettiğinizde bir iş çevireceğinizi anladım. Neler yapacağınızı görmek istedim”* (s. 234) der.

Artık savaşa gitme zamanı gelir. İkizler aileleri ile vedalaşarak cepheye giderler, orada da aynı şekilde davranırlar. Birlikte susayıp, birlikte acıkırlar, birlikte yemek yer, birlikte koşar, yorulurlar, birlikte uyuyup birlikte uyanırlar ve hatta bütün karşı çıkmalara rağmen birlikte nöbet tutarlar. Herkes onların birlikte düşündüğünü ve onları birbirlerinden ayıramayacaklarını anlar. Ancak bir gün kırk kişilik bir gönüllüler grubu seçilir. Bu gönüllülere Hamid seçilir ancak Raid seçilmez. Raid, Hamid’in gideceğini öğrenince bensiz nasıl gidersin? Nasıl beni bırakırsın diye Hamid’e sitem eder. Hatta sen kardeşim misin diye sitem dolu bir soru sorar. Bu soru Hamid’i çok incitir. Bunun üzerine birlikte gitmek için Hamid’in aklına bir fikir gelir:

*Komutanın yanına gider ve sorar: “Beni seçtiniz ben gidiyorum değil mi?” der.*

*Komutan şüpheli gözlerle bakar, tebessümle der: “Sen ya da kardeşin bilmiyorum şimdiye kadar bilmiyordum. Sonunda da birbirinizden ayıramadım.”*

*Hamid: “İnanın yemin ederim ki bendim” der.*

*Komutan: “Yemin etme mademki bendim diyorsun inanıyorum ama amaç ne? der.*

*Hamid: Kabul etmenizi istiyorum pişman olmayacaksınız beni gönderin her koşulda” der.*

*Komutan gözlerini kısarak, hayretle sorar: “Neden? Ne için?”*

*Hamid: “Sebebi yok ben seçilmiştim. Kabul edin beni yollasınlar. Her koşulda” der*

*Komutan: “Tamam” der*

*Hamid keyifle: “Evet şimdi ben de kardeşim olmadan gitmeyeceğim” der*

*Komutan bir an oyuna geldiğini düşünür, ancak Hamid’in hilesini anlamamış gibi yapar ve der: “En baştan biliyordum biriniz olmadan diğerinin gitmeyeceğini” (s. 237).*

Her iki kardeş ve otuz dokuz kişi yola koyulur. Yolda saldırıya uğrarlar ve Raid şehit düşer. Hamid, Raid’in yalnız gittiğini fark ettiği an kahrolur, hem kardeşini kaybetmenin üzüntüsü hem de şahadet şerbetini içememesi onu kahreder ve aklından bir sürü soru geçer:

*“Sen kardeşim misin? Biz yaşamı birlikte paylaşmadık mı? Nasıl, ne hakla bu topu kalbinin elleriyle kucağına çekersin? Şahadet aşkıyla mı doldun? Tanrıyı görmeyi mi istiyorsun? Kalbin Hüseyin için mi çarpıyor? Olsun ama neden yalnız? Yoksa ben şahadet aşkına sahip değil miydim? Değil miyim? Yoksa ben Tanrıyı görmeyi arzulamıyor muydum? Arzulamıyor muyum? Yoksa ben Hüseyin için üzülmedim mi? Üzülüyor muyum? O halde neden yalnız? Ha?... Tanrıya söyle beni de istesin, beni sevmiş olsun, benimle ilgilensin” (s. 238).*

Hamid, Raid’in kendisi için Tanrı ile konuşmasını ister, onu da şehit olarak yanına almasını eğer önceki yaşamıyla layık değilse bile Raid’i düşman hattından kurtarmaya çalışırken, savaş meydanından çıkınca şehit olma ihtimalini kaybettiğinden dolayı Tanrı’nın onu yanına alması için önemli bir sebep olduğunu kendi kendine söyler durur.

Öykünün kalanını ikizleri götüren ve arabayı süren Ali anlatır. Raid’i götürürken arabanın nasıl delik deşik olduğundan, o an sadece savaş meydanından kaçmaya odaklandığından ve Hamid’in bir şeyler mırıldandığından bahseder. Ali, Hamid’in o an durmadan şu sözleri tekrarladığını fark eder: “*Bir saattir ziyafetten geri kaldım*” (s. 244). Ali saatine bakar, Raid’in şehit olmasının üzerinden tam bir saat geçmiştir.

Doğdukları andan itibaren ayrılmayan ikizler savaş meydanında ayrılmışlardır. Ancak bu ayrılık acısı şahadet sevincini de beraberinde getirmektedir. “*Bir tanıdığın şahadet haberi üzerine duyulan ayrılık acısı, öykülerde gurur ve istikbale dair ümitli temennilerle tamamlanır. Acı şiddetlidir; ancak bu haberi alan hiçbir kahraman acısını taşkın bir şekilde yaşamaz. Hepsinde vazifenin yerine getirilmiş olmasından doğan bir kabullenmişlik hali hâkimdir*” (Ceyhan, 2009: 160). Savaş bu hikâyede bir bağı koparır; ancak şehitlik mertebesine erişilir.

Öyküde, “havan”, “top”, “komutan”, “askere çağırılma” gibi birçok savaş ile ilgili kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Savaş sadece cephedekileri değil yaşamı, ekonomiyi fazlasıyla etkilemiştir. Her alanda olduğu gibi edebiyatta da birtakım izler

bırakmıştır. Yazar acıyı, ayrılığı ve sıkıntıları yoğun bir şekilde işleyerek okuyucuda dönemin atmosferini yaşatmaya çalışmıştır.

Her iki öyküde yer alan “şehitlik” kavramı o dönemde öne çıkan kavramlardan biri haline gelmiştir. Amir Moosavi “How to Write Death: Resignifying Martyrdom in Two Novels of the Iran-Iraq War” adı çalışmasında bu konuyu detaylı bir şekilde ele almıştır:

*“Sekiz yıl süren İran-İrak savaşında şehitlik her iki tarafın resmi devlet söylemlerinde öne çıkan bir konu olmuştur. Savaşın ilk günlerinden itibaren “şehit” ve “şehitlik” terimleri yaygın kullanılır hale gelmiştir. Her iki ülkenin aileleri oğullarının, kocalarının ve babalarının bedenlerini toplu halde aldıkları için “şehitlik” cepheden eve uzanan bir kavram olmuştur. Savaş sırasında yayınlanan roman ve öykülerde “şehitlik” tekrar tekrar doğası gereği anlamlı bir şekilde tasvir edilmiştir.” (Moosavi, 2015: 9-10).*

Öne çıkan “savaş” teması o dönemin şiirinde de yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Balcı, “Çağdaş İran Şiirinde Savaş ve Kayser Eminpûr’un Savaş Temalı Şiirleri” adlı çalışmasında “savaş” temasının eski dönemlere kadar dayandığını belirterek. İran-İrak savaşına kadar olan kullanımına değinmiştir. Çalışmada ünlü şair Kayser Emirpûr’un savaş temalı şiirleri incelenerek şu hususa dikkat çekilmiştir:

*“Eminpûr’un şiirinde savaş teması diğer şairlerin şiirlerinde işlendiğinden farklı olarak karşımıza çıkar. Dönemin diğer şairlerinin şiirlerinde savaş teması daha çok savaşta hayatını kaybedenlerin ve geride bıraktıklarının üzüntü ve kederleri işlenirken, Eminpûr şiirinde en başta savaş kavramının bizzat kendisi tenkit konusu yapılır. Onun barış başlığında yazdığı şiirler de dikkate alındığında, saf bir şair yüreğine sahip olduğu açıkça görülecektir.” (Balcı, 2017: 136).*

### **Âbî Emma Be Rengi Gurûb [Mavi Ama Günbatımı Renginde]**

Âbî Emma Be Rengi Gurûb [Mavi Ama Günbatımı Renginde] adlı öykü babası şehit olmuş bir kızın öyküsüdür. Ancak bu öykü “İki Güvercin İki Pencere Tek Uçuş” ve “Senin Gözlerinin Mabedi” adlı öykülerden farklı olarak savaş meydanında geçmemektedir. Öykünün mekânı eski bir İran evidir. Eski İran evlerinin avlusunda içinde balık olan küçük su havuzları bulunur. Öykü küçük kızın, evin havuzundaki balıkla konuşmasıyla başlamaktadır:

*“Kendini gizleme, seninle bu gece çok işim var, uyumuyorsun, biliyorum uykun yok... Eğer sen uyursan ben kiminle konuşacağım? Kiminle dertleşeceğim. Daima seninle konuşurum, her zaman değil seni bulduğum zaman, buraya geldiğin zaman” (s. 245).*

Balıyla konuşmayı seven kız, onu bir tek balığın anladığını düşünür, üzüntülü, canı sıkım iken balıyla konuştuğunu ve onun yanında rahatlıkla ağlayabildiğinden bahseder.

Her zaman olduğu gibi bir gece havuzun başına gider ve balıyla konuşmak ister:

*“Bugün seni uykudan uyandırdım. Hava alacakaranlıktı. Sen ve annen havuzda rahat rahat uyuyordunuz. Sanki hiç kimse gelmeyecek gibi. Uykudan uyandırmak istemedim sadece babayı taklit etmek istedim.*

*Şiva can! Şiva can! Kızım benim, kalk babacığım ben işe gidiyorum akşama kadar beni göremezsin.” (s. 246).*

Babası işe giderken yaptığı gibi küçük kız da balığı uyandırmak ister fakat sözlerine devam etmez, kalkma! Zaten ben de işe gitmeyeceğim diyerek balığa söylenir. Babası küçük kıza uyandırırken ellerini saçlarının arasında dolaştırmış, küçük kız da “*Balıkların tüyleri yok ben senin saçlarını karıştıramam*” der. Sonra balıkla konuşmaya devam eder, o gün küçük kız çok erken kalkmıştır: “*Balığa üç aydır ilk defa erken kalktığım için şaşırдың değil mi?*” (s. 247) der. Niçin kalktığını bilmiyorsun, dün belliydi ama ben sana söylemedim diye sözlerine devam eder. Çünkü bugün babasının geleceğini bu yüzden erken kalktığını belirtir. Dün arkadaşı Nesrinlere gittiğinde babasının aradığını, annesine bana neden seslenmedin dediğinde Nesrinlerin evinin seslenmek için uzak olduğunu balığa açıklar.

O sırada Şiva'nın annesi kendisini kahvaltıya çağırır, “*Yüzünü yıka ve gel*” der. Şiva balığa “*Kahvaltımı getirip burada yiyelim*” der fakat annesi izin vermez. Annesinden sadece havuza bir parça ekmek bırakıp gelmesi için izin ister ve ekmeği balığa verip gelir. Annesi kahvaltısını hızlıca yapmasını ve babası gelene kadar hazırlanmasını ister.

Şiva hızlıca kahvaltısını yapar, annesi “*Gel saçlarını örelim ve kurdela takalım*” (s. 248) der. Şiva kabul etmez “*Babam böyle sevmiyor, güzelce tara ve iki taraftan gül desenli tokalarımı tak*” (s. 249) der. Şiva annesinin beğendiği elbiseyi giymek istemez, mavi renkli elbisesini ister. Annesi mavi renkli elbisenin misafirlik elbisesi olduğunu söyler ama Şiva kabul etmez. “*Bugün misafirlik günüdür, üstelik babam elbiselerimin içinde en çok mavi elbisemi sever, bu elbise ile meleklerle benziyordum*” (s. 249) diye annesine açıklama yapar. Babası Şiva'ya mavi elbisesinin yakıştığını şöyle belirtir:

*“Bütün renkler güzel, her biri ayrı güzel fakat mavi başka. Mavi sana çok yakışıyor, o kadar temiz -melek gibi- oluyorsun ki yürüdüğünde ve rüzgâr elbiseni döndürdüğünde insan sanki tanrının bir meleği gelmiş yeryüzünde yürüyor ve uçuyor zannediyor”* (s. 249).

Şiva saçlarını babasının istediği gibi tarar, mavi elbisesini giyer ve babasının gelmesini bekler. Babasını sokakta beklemek için annesinden izin ister, annesi izin vermez, “*baban zaten eve gelecek evde bekle*” der. Şiva “*O halde havuzun kenarına gidip babam gelene kadar balıklarımınla konuşayım*” (s. 250) der. Annesi elbisesi kirlenir diye havuz başına da gitmesini istemez. Şiva da “*O zaman kapının kenarında bekleyeceğim*” diyerek kapıya doğru gider. Kapıdan tekrar havuzun başına döner ve balığıyla konuşmaya başlar:

*“Sana söylemiştim: keşke senin de yolculuktan dönen bir baban olsaydı. Böylece babamın gelmesinden dolayı mutlu olurdu. Eğer senin baban gelseydi ne yapardın? İnsanın babasının yolculuktan dönmesi çok güzel, sen bilmiyorsun. Ben her zaman seni annenle gördüm, aslında bilmiyorum babam var mı? Yok mu? Var mıydı? Yok muydu? Babam annenle seni getirdiğinde küçük Şiva için, büyük annem için demişti. Unutmuşum babam nerde diye sormayı”* (s. 250).

Balıkla konuşan Şiva'nın sözü annesinin onu çağırmasıyla kesilir. Çünkü Şiva havuzun kenarına oturmayacağına dair annesine söz vermiştir ama verdiği sözü unutarak balığıyla konuşmaya dalmıştır. Annesinin uyarısıyla havuzun kenarından kalkar ve kapıya doğru yönelir, o sırada sokaktan birtakım sesler gelmeye başlar. Babasından başka kimsenin olmayacağını düşünür. Kapıya doğru koşar ve görür ki yan komşularıdır. Gayri ihtiyarı selam verir, ancak selam verdiği pişman olur çünkü onlar şah taraftarlarıdır ve İnkılâba tepkilidirler. Hatta bu yüzden birkaç defa aralarında tartışma çıkmıştır. Komşu kıza Şiva'ya selam vermek yerine “*Nereye? Bu acelen nedir?*” (s. 251) diye sorar. Şiva, önemsemeden sokağın başına doğru ilerler o sırada da mırıldanır: “*babacığım gelecek*” (s. 252). Fakat komşu kıza duyar ve “*Ne güzel saat kaçta gelecek*” (s. 252) der. Şiva yine



önemsemez bir tavırla “*Bilmiyorum ama bugün gelecek*” (s. 252) der. Komşu kızı gülererek “çok iyi çok iyi” (s. 252) der ve evine doğru gider.

Şiva babasını sokağın başındaki evin basamağında oturup beklemeyi düşünür ama elbisesinin temiz olması gerektiğini düşünerek vazgeçer. Oturdıkları evin sokağına araba pek gelmediğinden babasının muhtemelen yürüyerek geleceğini düşünür ve beklemeye başlar. O sırada da babasının nasıl görüldüğünü düşünür:

*“Bu üç ayda kesin babamın sakalları uzamıştır, saçları da aynı şekilde. Yüzü de biraz kararmış, güneşten yanmış olmalı, güneşin cephede çok sıcak olduğunu söylerler. Fakat öncekilerde siyah olmamıştı. Ama öncekiler yazın değildi. Geçen defa geldiğinde omzunda bir delik vardı sanki yanmış gibi. Kısmet değilmiş, dedi ve geçti demişti babam.”* (s. 252).

Şiva bunları düşünürken zaman akıp gider ama hâlâ babası gelmez. Arabalar geçer, motorlu araçlar geçer ama babası gelmez. Babasını beklerken bir motorlu sürücü yanına yaklaşır ve arkada oturan Şiva’ya: “*Baban hâlâ gelmedi mi?*” (s. 253) diye sorar. Şiva: “*Eğer babam gelse ben burada neden oturayım, hem siz babamın geleceğini nereden biliyorsunuz?*” (s. 253) der. Motorlu sürücüler: “*Kendisi söyledi bugün gelecek*” (s. 253) diyerek güler hızlıca oradan uzaklaşırlar.

Biraz zaman geçince Şiva uzaktan birini görür. Gelen babasıdır. Görüntüsü, kıyafeti, tıpkı babası gibidir, koşar ve babasına sarılır. Çünkü geçen gelişinde babasına sarılamamıştır, bu defa sıkıca sarılır. Baba kız doyasıya sarılıp, hasret giderirler. Şiva “*Baba beni sakın yere bırakma*” (s. 254) der. Babası Şiva’yı kucaklarında taşıyarak eve doğru yürürler, birbirlerine hâl hatır sorarlar. O sırada bir motorlu sürücü onlara doğru gelmeye başlar. Şiva onları tanır, bunlar babasını soran motorlulardır. Ellerinde bir tüfek vardır. Babasına doğru yönelmişlerdir. Şiva onların babasının arkadaşı olmadığını anlar. Şiva’nın babası hiçbir şey yapmadan tüfeğe gözünü diker.

Şiva korkmaya başlar, onların babasını öldüreceğini anlar, babasız kalmak ve ağlamak istememektedir. Kollarını açarak babasına doğru koşar, eğer vuracaklarsa beni vursunlar diye düşünür. Babası Şiva’yı uzağa fırlatır. Şiva içinden “*Hani beni hiç yere bırakmayacaktın baba*” (s. 254) diye geçirir. Babası onlara doğru yürümeye başlar. Şiva o sırada ne bağırır ne ağlar ne de bir şey yapar, donup kalır. Tüfek sesiyle irkilir. Babası eğilerek yere yağılır iki büklüm olur. Motorlu sürücüler kalmaya devam ederler. Şiva’nın babasını beklerler. Babasının bir eli duvarda diğer eli kalbinin üzerindedir. Dokunduğu duvar kıpkırmızı olmuştur.

Şiva’nın gözleri kararır, başı döner bir an kendinden geçer o sırada etraf kalabalıklaşır ve motorlular ortadan kaybolur. Olayı duyup gelen kişiler onların arkasından bağırılmaya, lanet okumaya başlarlar.

Şiva içinden “*Umarım bunlar da bir gün baba olur, bunlar babaların ne kadar iyi, ne kadar şefkatli olduklarını bilmiyorlar ve ailede baba olmadığı zaman hiç kimsenin olmayacağını da bilmiyorlar*” (s. 256) diye geçirir.

Babası hâlâ yaşıyor gibidir. Şiva insanların ayaklarının arasından babasının pır pır ettiğini görür, tıpkı komşunun vurduğu ve kendi evlerine düşen güvercin gibidir. Sanki sokağı, mahalleyi, tüm dünyayı babasının kanı kaplar. Şiva böyle hisseder ve haykırır:

*“Babacığım! Babacığım! Kalk, kucakına al beni! Hani beni yere bırakmayacaktın. Kurbanın olayım, kalk, kalk babacığım hani ben ne istersem yapardın, neden hâlâ kalkmıyorsun? Kalk bak gözlerim ne renk babacığım...”*

*Şimdiye kadar hiçbir yeri tek renk görmedin her yer, toprak, gökyüzü kıpkırmızı, her yeri kan kaplamış kalk babacığım” (s. 256).*

Şiva babasının ölüsü başında ağlayıp sızlanmakta öldüğünü kabullenmemektedir:

*“Neden ellerini yere saldın? Neden artık bana bakmıyorsun? Neden gözlerini göğe diktin? Neden ölümlere benziyorsun? Neden ağzın açık kalmış? Ne söylemek istiyorsun? Ben çok küçüğüm, benim için ölme. Sen söyledin ben daha küçüğüm senin küçük meleğin küçük melekler baba istemez mi?” (s. 257).*

Şiva babası cephedeiken her gece dua etmiştir, babasına çabucak kavuşmayı istemiştir, şimdi bu isteğinden pişman olur. Çünkü artık babası yoktur. Etraftakiler Şiva'nın yakarışlarından gözyaşlarını tutamaz hale gelir. Küçük kızın acı dolu sözleri herkesi yaralamaktadır. Bu arada annesinden de bahseder. Annesinin de her gece eşi cephede diye ağladığını, her sabah yastığının nemli olduğunu haykırır durur. Önceleri babasının cephede olduğu ve bir gün geri geleceğine dair bir tesellisi olduğunu ama şimdi babasını tamamen kaybettiğini ağlayarak söyler, durur.

Ambulans gelir ve babasını artık sonsuza kadar Şiva'dan ayırır. Annesi onu zar zor eve götürür. Kana bulanmış mavi elbisesini çıkarır. Şiva için artık hangi elbiseyi giydiğinin, elbisenin renginin ne olduğunun hiçbir önemi kalmaz. Biraz kendine geldiğinde havuz suyunun renginin değiştiğini görür. Su kırmızı olmuştur. Önce babasının kanından dolayı olduğunu düşünür ama sonra anne balığın olmadığını fark eder. Duvar tarafına döndüğünde anne balığı kedinin ağzında kanlar içinde görür. Annesine söyler, annesi cevap vermez. Şiva kediyi kovalamaya başlar o sırada kedi, balığı ağzından düşürür. Şiva balığı hemen eline alır, fakat annesi onu bırakmasını ve bir daha da dokunmamasını söyler. Şiva babasını defnedip eve döndükten sonra anne balık için bahçede bir çukur açar, balığı defneder. Üzerine bir taş koyar. İçinden babamı defnettığımız gibi anne balığı da defnettik keşke onu da beyaz bir beze sarsaydım diye geçirir.

Eve yapılan ziyaretlerden dolayı Şiva kuytu bir yere geçer ve sürekli ağlar, babasıyla yaşadıklarını düşünür, daha da ağlar. Eve gelen ziyaretçiler onu göstererek şehidin kızı derler. Bu tür konuşmalar Şiva'yı daha çok üzer, mutsuzlaştırır. Gece olunca her zaman olduğu gibi yine balığının yanına gider ve onunla dertleşir. Hem kendini teselli etmeye çalışır hem de annesini kaybeden küçük balığı.

Bu öyküde savaşın farklı izleri görülmektedir. Her ailede savaşa giden bireyin geri gelmesi umut edilir. Bu öyküde de umut dolu, babasını seven, ona bağlı bir kız çocuğunun babasını umutla beklediği görülmektedir. Küçük kızın babası gelir ancak babasının gözleri önünde şehit olmasıyla umudu yıkılır. Bu öyküdeki şehitlik cephede değil toplumun içinde savaştan dolayı yaşanan karmaşadan meydana gelmektedir. Bu bağlamda yazarın öykülerinde hem savaş meydanında yaşanan ölümleri hem de toplum içindeki kargaşadan dolayı meydana gelen ölümleri konu ettiği gözlenmektedir.

### Sonuç

Seyyid Mehdî Şucâî, 1979 İran İslam devriminden sonraki ortama uygun ve onun gerekliliklerini ön planda tutan, özellikle de sekiz yıl süren Ceng-i Tahmîfî / Defâ-i Mukaddes savaşı esnasında halkın şâhadet isteğini ve fedakârlık ruhunu konu edinen bir yazardır. Öykülerinde her şeyden önce konu ve ana fikre önem vermiştir. Dili sade ve akıcıdır. Konuşma diline yakın bir üslubu vardır. Birçok alanda eser veren yazar öykü alanında öne çıkmıştır.

Çalışmada ilk olarak “Zerîh-i Çeşmhâ-yi To [Senin Gözlerinin Mabedi]” adlı öyküde oğlunu cephede kaybeden acılı bir baba portresi ile karşılaşmıştır. Ayrıca savaşın yarattığı bir ayrılığa rastlanmıştır. Oğlunun ölüsünü cephede bırakmak istemeyen baba ona ulaşmak için mücadeleler vermiş, ancak fark etmiş ki bir tek kendi oğlu şehit olmamıştır. Binlerce evlat orada can vermiş ve binlerce baba acı çekmiştir. Bu öyküde çekile acıların yalnız yaşanmadığına, ortak dertlerin de var olduğuna şahit olunmaktadır. Savaş tek bir babanın değil binlerce babanın hayatında iz bırakmıştır.

İncelenen ikinci öykü “Do Kebûter, Do Pencere Yek Pervâz [İki Güvercin, İki Pencere Tek Uçuş]” dır. Bu öyküde birbirine fazlasıyla bağlı ikiz kardeşlerin cepheye nasıl gittikleri, orada neler yaşadıkları ve birinin nasıl şehit olduğu konu edilmiştir. Bu öyküde de yine parçalanmış ve savaşın izlerini taşıyan bir aile figürü ile karşılaşmıştır. Yazar her iki kardeş açısından öyküyü okuyucuya sunmuş ve şehit olanla olmayanı savaş ortamı ile betimlemiştir. Yazar, savaş sırasında gerçekte yaşanılması olası konuları dile getirmeye çalışmıştır.

Ele alınan “Âbî Emmâ Be Rengi Gurûb [Mavi Ama Günbatımı Renginde]” adlı son öyküde diğer iki öyküde olan “cephe, savaş” mekânı yer almamaktadır. Yazar bu öyküde savaşın perde arkasını da anlatmaya çalışmıştır. Çünkü öykü eski bir İran evinde geçmektedir. Cepheden dönen bir babanın kızının gözleri önünde öldürülmesini konu etmektedir. Bu öyküde tam anlamıyla bir savaş ortamı yer almasa da kahramanlar arasında geçen konuşmalarda savaşın izleri saptanmıştır.

Sonuç olarak, Şucâî'nin öykülerinde savaş öncesinden başlayıp savaş sonrasına kadar devam eden süreçte, cephede ve cephe gerisinde yaşanan olayların olumlu ve olumsuz yönleri görülebilmektedir.

**Kaynakça**

AKTAŞ, Şerif (2013), *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili- Teori ve Uygulama*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.

BALCI, Musa (2017), “Çağdaş İran Şiirinde Savaş ve Kayser Eminpür’un Savaş Temalı Şiirleri”, Kahraman, Nazan-Metin Turan, vd. (edt) *Savaş ve Kültür Sempozyumu* 125-138), Ankara: Kibatek

CEYHAN, Nesîme (2009), *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Hikâyesi (1908-1918)*, İstanbul: Selis Kitaplar.

MİHRÂVERÂN, Mahmud-ABDOLÎ (1390/2011), Tayyibe, “Nigâh be Dâstânâ-yi Kutâh-i Seyyid Mehdî Şucâî”, *Do Faslnâme-yi Tahassusî-yi ‘Ulûm-i Edebî*, yıl 3 Bahar-Yaz, sayı 6, s. 97-110.

MÎR ÂBİDÎNÎ, Hasan (1377/ 1998), *Sed Sâl-i Dâstannivîsî-yi İran*, Cilt 3, Tahran.

MOOSAVÎ, Amir (2015), “How to Write Death: Resignifying Martyrdom in Two Novels of the Iran-Iraq War” *Alif: Journal of Comparative Poetics*, No. 35, *New Paradigms in the Study of Middle Eastern Literatures*, pp. 9-31.

RÛZBÎH, Muhammed Rızâ (1388 /2009), *Edebiyât-i Mu’âsır-ı İran (Nesr)*, 4. Baskı, Tahran: Neşr-i Rûzgâr.

ŞERİF PÛR, Enayetullah- LEŞKERÎ Fatime (1389/2010), “Berresî-yi Nakş-i Zenân der Çend Dâstân-ı Kutâh Defâi Mukaddes”, *Neşriye-yi Edebiyât-i Pâyedârî*, Sayı 2, Bahar, s. 169-188.

ŞUCÂÎ, Seyyid Mehdî (1387/2008a), *Gayrigabil-i Çâp*, Tahran: Ketâb-i Nîstân.

ŞUCÂÎ, Seyyid Mehdî (1387/2008b), *Sântâmaryâ*, Tahran: Ketâb-i Nîstân.